

PRESS / PLAY

ETT STUDIUM AV ÖVERGIVNA FORMAT OCH METODER
FÖR FLERFALDIGANDE GENOM GRAFISK PRODUKTION
FÖR MUSIKDISTRIBUTÖREN KYRKVÄGEN KASSETT

Clara Dackenberg
Högskolan för Design och Konsthantverk
Göteborg VT 2013
Examensprojekt 15 hp
Konstnärligt kandidatprogram i design 180 hp

INNEHÅLL

3	ABSTRACT KEYWORDS
4	INLEDNING MÅL SYFTE
5	GENOMFÖRANDE
8	RESULTAT OCH SLUTSATSER
10	TACK

ABSTRACT

The purpose in this Bachelor degree project has been to create a visual identity and to design a compilation cassette for the small music distributor Kyrkvägen Kassett. My way of approaching the task has been to draw parallels between the cassette as an obsolete music format and more or less abandoned or anachronistic formats, materials and printing methods in the graphic design area. The result is a visual identity that is built upon materials and methods of production rather than specific visual elements. The work is to be seen as a tribute to the small non-profit producers of music and graphic design. As often done in the DIY movement, I chose to consider my lack of practical knowledge in these fields not as an encumbrance but as an asset and an incentive. The limited edition in this project, 30 cassettes were to be released, made it possible to create a product that finds itself in the area of artist books or DIY fanzines rather than on today's scene of mostly digitally produced graphic design.

KEYWORDS

compact cassette

visual identity

(obsolete) printing methods

DIY

artist book

INLEDNING

Kassetbandet som musikmedium upplever inte precis sin guldålder under tvåtusenålet (även om det lånat sin form till mängder av smartphone-skydd, där det får utgöra ett lite knasigt retromotiv). Också den något yngre CD-skivan upplevs i dag som hopplöst föråldrad. I den nya världen finns musiken ständigt strömmande och tillgänglig i de digitala proteser som varje välbärgad vuxen människa är utrustad med. De tidigare så betydelsefulla skivomslagen har reducerats till flimrande tumnaglar. Men inom mindre kretsar av entusiaster lever de gamla formaten kvar och ofta märks ett stort engagemang i hur musiken förpackas visuellt och materiellt.

De tre musikerna med lokaler på Kyrkvägen i Umeå startade Kyrkvägen Kasset som en alternativ distributionskanal för sin och sina vänners musik. Teknisk utrustning lyckades man rädda från att kasseras på P4 Västerbotten. Kassetformatet erbjuder en värme och en rumslighet i klangerna som digitala ljudupptagningar saknar och för att avläsa materialet krävs särskilda tillvägagångssätt. Över kassetbandets utmätta tidsrymd är musiken arrangerad i en fixerad ordning. Transportsträckan är mekanisk, magnetisk, svajighet och åldrande är en del av tjustningen. Genom att släppa kassetband i små upplagor behåller bolagsmedlemmarna själva kontrollen över hela produktionsprocessen. Samtidigt talar formatet om något skissartat och ofta småskaligt vilket Kyrkvägen tar tillvara i sin användning av kassetten som behållare för till viss del ofärdigt material och inspelningar som styrs mer av lust och ingivelse än av planering och perfektionssträvan.

I mitt uppdrag att utforma en grafisk profil för Kyrkvägen och att formge deras första samlingskasset har fokus förflyttats från utseende till utförande. För att det för mig som designstudent skulle bli ett intressant uppdrag att ta sig an var det naturligt att fördjupa sig i frågor om just format och produktion.

MÅL

Målet med projektet har varit att i samtal med Kyrkvägen Kasset arbeta fram en grafisk profil och att formge en samlingskasset. Arbetet i sig skulle innebära en rundresa bland ett urval förlegade format och mer eller mindre övergivna grafiska produktionsmetoder som på sitt sätt kommunicerade med kassetbandets egenskaper och uttryck. På detta vis ville jag också nudda vid frågan om bokens och den tryckta publikationens framtid: är även bokformatet, som somliga påstår, på utdöende i takt med utvecklingen av läsplattor och andra verktyg för publicering och läsande? Ett annat mål med arbetet var att presentera en alternativ hållning till uppgiften att ta fram en grafisk profil.

SYFTE

Jag har under mina tre år på HDK inriktat mig mot framför allt grafiskt och illustrativt arbete, ofta med undersökningen och den mångtydiga berättelsen som form och utgångspunkt. Närvarande under projektformuleringsfasen var tanken på den kontext inom vilken detta arbete skulle växa fram. Under kandidatutbildningen har ingen direkt fördjupning erbjudits i på vilket sätt designerns praktiska förutsättningar förändrats över tid. Genom att närma mig äldre tiders metoder för grafisk produktion ville jag själv tillskansa mig en större kunskap om mitt eget arbetsområdes historia. Avsaknaden av historisk överblick och praktisk kunskap blev här en sporre och jag bestämde mig för att försöka betrakta mina praktiska tillkortakommanden som en tillgång.

Resultatet hoppades jag (även om urvalet skulle bli godtyckligt och begränsat) kunde fungera som ett arkiv att återvända till och utvidga efter hand. För Kyrkvägen skulle formgivningsarbetet kunna fungera som vägvisare för framtida släpp. Av de olika produktionsmetoder som redovisas i denna första samlingskasset skulle enstaka tillvägagångssätt kunna tas tillvara i fortsättningen. System skulle till exempel kunna upprättas där en viss produktionsmetod blev signifikativ för en särskild musikalisk konstellation.

Jag ville skapa en visuell identitet som kunde omformas och justeras över tid. De grafiska element som presenteras samman med detta arbete skulle i framtiden kunna förändras och bytas ut, så länge formgivaren vore det grundläggande konceptet trogen. De formmässiga beslut som fattats inom ramarna för detta projekt skulle fungera som vägvisare, snarare än en fixerad visuell kostymering av Kyrkvägen Kasset.

Idén till ett samarbete med Kyrkvägen Kasset föddes under sommaren. På resa Norrbotten tillsammans med delar av bolaget stannade vi till vid Morjärvs nedlagda ullspinneri. Det hade gått ett par år sedan företaget begärdes i konkurs och lokalerna stod öppna och tomma. Inne på kontoret låg pärmar och dokument spridda över golvet. Jag tog med mig några plastfickor med fotografier. De flesta var daterade till början av sjuttioalet och avbildade verksamheten på spinneriet. Denna samling fotografier kom av en slump att inleda arbetet. Jag provade att lägga en bild i blöt för att se hur den skulle förändras. Efter något dygn hade bildens blanka yta delvis lösts upp och lossat från fotopapperet. Motivet var förvrängt, uppsplittrat och bitvis alldeles uttraderat. I snävt beskurna utsnitt av ursprungsfotografierna tog abstrakta kompositioner form. Det var ett uttryck jag inte kände igen sedan tidigare. Det verkade nytt på samma gång som det signalerade glömska och i viss mån nostalgi. Det analoga fotografiets marginaliserade status i dag gjorde det relevant för mitt arbete, samtidigt som kopplingen till Kyrkvägen och historien om det övergivna spinneriet i avfolkningsbygden fick det att verka självklart att de upplösta bilderna skulle ingå i projektet på ett eller annat sätt.

Vidare gjorde jag upp listor över tekniker som kunde användas i arbetet. Somliga mer svåråtkomliga än andra. Projektets begränsade tidsramar tillät till exempel inte att jag försökte mig på att bygga en egen stencilduplikator. Urvalet av produktionstekniker har styrts av begränsningar. Begränsningar i den tekniska utrustningens åtkomlighet och i min egen uppfinningsrikedom. Listorna förkortades också efterhand, framför allt beroende på kommunikationsproblem med de institutioner som tillhandahåller utrustning för olika grafiska tekniker. I slutändan fick jag använda mig av den utrustning som fanns att tillgå på HDK och som jag kunde hantera på egen hand. Men en längre lista finns bevarad och ingår i Kyrkvägens grafiska manual för att peka på fler möjliga tekniker att använda i bolagets framtida produktion.

Jag ville att kassetten skulle presenteras tillsammans med en trycksak, ett slags fanzine där ett antal av dessa olika tekniker fanns representerade och vars innehåll mer eller mindre tydligt talade om idén bakom konceptet. Samtidigt skulle jag förhålla mig till Kyrkvägens önskemål om logotyp, affisch och en enklare bloggsida som kunde representera deras verksamhet. Jag började samla material. En solblekt projektorduk, ett antal trätyper räddade ur ett tryckeri som var på väg att rivas, två olika kontorsstämplar, karbonpapper, ett block blårutigt millimeterpapper, några sparade ark gnuggisar från Letraset och Mecanorma, papper som jag själv tillverkat av spill från HDK...

För att ha ett mer konkret material att utgå från började jag göra illustrationer med motiv och formelement som anknöt till temat. En stiliserad tryckcylinder, en rakel, ett asfaltskåp använt vid fotogravyr och en dokumatkamera... Silhuetter av skymningsflyn och några halvt vissna växter fick symbolisera ett slags memento mori-tema som jag upplevde låg implicit i projektets idé. Dessa bilder kom sedan att ligga till grund för fanzinet som åtföljer kassetten. Med tanke på projektets begränsade tidsramar kändes det mest rimligt att kombinera den här sortens representationsmotiv, som i slutändan skulle skrivas ut digitalt, med de manuellt åstadkomna avtrycken och uttrycken. I bästa fall skulle den digitala utskriften upphöja de övriga tillvägagångssätten och i samspel med dessa skapa en sorts estetisk och formhistorisk relieffekt.

Jag började skissa på logotyper utifrån bolagets initialer. Jag arrangerade magnetband som bokstaven K och tecknade enklare spegelmonogram, provade att låna former från äldre sigill, heraldiska motiv och exlibris. Men den anakronistiska känslan blev för påträngande. För att kommunicera på samma nivå som den musik Kyrkvägen ger ut krävdes ett rakare, mer uppdaterat och tidlöst uttryck. Bland de udda trätyper jag hade i min samling saknades bokstaven K. Jag täljde en öppning i öglan på ett R och gjorde några provtryck med den nya stämpeln. Efter att ha skickat ett antal processbilder till Kyrkvägen, som genast fastnade för ett specifikt tryck av den omformade trätypen i rött på det lätt smutsrosa handgjorda papperet med slarvigt övertryck av en äldre kontorsstämpel, insåg jag att den här sortens logotyp låg mest i linje med de förutsättningar jag ritat upp för projektet. Formen föds ur den bristande tillgången på verktyg. Och uttrycket talar mer om materialitet och tillvägagångssätt än vad ett överfört illustrationsarbete hade kunnat göra.

Utsnitt från de blötlagda och deformerade fotografierna använde jag som underlag till en affisch. I en lapptäcksformation där varje rektangulär modul motsvarar kassetbandets standardformat ligger dessa utsnitt arrangerade. I nederkant bildar fyra spelkort ordet PLAY. Ordet med sin vida betydelse av både spel, uppspelning, skådespel och lek betecknar något grundläggande både i Kyrkvägens verksamhet och i detta designarbete. Även affischen skulle komma att skrivas ut digitalt, men också kompletteras med den stämplade logotypen

och screentryckt text. Den screentryckta informationstexten är satt med gnuggisar från åldrade, lätt spruckna och inte alltid så medgörliga ark. Jag har här behållit ursprungstextens svår läslighet och låtit mödan med att överföra hela bokstäver från ark till papper förbli synlig. Det lätt hermetiska textutseendet korresponderar väl med Kyrkvägen som varande ett så småskaligt projekt med högt värderad integritet samt med deras val att släppa musik på ett så pass svårtillgängligt format som kassetband.

T C O S O C M
 A I L G O M M M M
 T U M U M B E L L R
 T
 C O M
 K . Y R K V K A S S E T T T T T
 K Y R K V A G E N K A S S E T T
 K Y R K V K A S S E T T G M A I L G O M M M M

Faxade dokument passade också in i tanken på förlegade grafiska uttryck. Även om dessa apparater fortfarande är i användning på ett flertal institutioner kan de lätt uppfattas tillhöra en annan tid, före e-post. Låtlistan som ligger löst inbladad i kassettförpackningen är faxad. A- och B-sidan är markerad med gnuggisar. I fanzinet finns också ett antal faxkopierade bilder. Delar av de digitalt reproducerade illustrationerna återkommer som faxkopior och bryter upp rytmen i det dragspelsvikta dokumentet. Även ett antal fotografier har kopierats genom faxen och bladats in, bilder med blandade motiv som jag tog fram som stämningbilder innan detta projekt inleddes. Bland annat återfinns en bild av skrivaren på spinneriet i Morjärv, placerad under en frigolitskiva med ett uppnålat dött blad av en monstera. Motiv från dessa bilder återkommer också kalkerade med karbonpapper över somliga av fanzinet sidor.

Över hela fanzinets längd löper ett gult screentryck med motiv från de i vatten upplösta fotografierna. Bilderna är återgivna med olika sorters raster som överlappar varandra och skapar moaréeffekter påminnande om äldre tiders tryckteknik. På dokumentets sista sida finns en linoleumtryckt ram anpassad för ett utsnitt av ett av dessa upplösta fotografier. 30 stycken av de beskurna fotografierna finns utvalda och numrerade för hela upplagan av kassetten.

Förpackningen är en enkelt konstruerad slip in-ask klädd i klotväv från den gamla projektduken och fodrad med millimeterpapper. Serienummer är handpräglad i kartong och övervalsat med färg. Även den stämplade logotypen återfinns på handgjort papper i asken.

Den bloggsida som bolaget efterfrågade var vid arbetsperiodens slut inte mer än påbörjad. Det återstod att utforska hur de handstyrda teknikerna och formaten påverkas då de inordnas i en digital struktur. Bloggen kan besökas på www.kyrkvkassett.tumblr.com.

RESULTAT OCH SLUTSATSER

Det som vid projektperiodens slut hade åstadkommit i arbetet var en första prototyp för samlingskassetten och en gränslös grafisk profil för Kyrkvägen Kassett. Gränslös i bemärkelsen öppen att utöka och justera efter hand. I själva verket bestäms den grafiska identiteten främst av ett bakomliggande koncept. De formmässiga beslut som fattats inom ramarna för detta arbete bör betraktas som hänvisningar snarare än en fixerad visuell kostymering av bolaget.

Även om konceptet kring den grafiska identiteten i första hand korresponderade mot kassetten som format, så upplevde jag också att uttrycket i kassettbandets trettio minuter musikaliskt material avspeglades i formen. I någon mån utgjorde affisch, fanzine och förpackning ändå en visuell representation av musiken på bandet. Rytmicitet, stämningar och klanger hade genomgått en medial transformation. Min förhoppning var att dessa olika medier skulle upplevas vara, om inte fullkomligt integrerade så ändå, i samverkan och dialog med varandra. Att det mellan kassett och publikation, mellan form och ton, skulle utspinna sig en berättelse.

Detta projekt gav mig tillfälle att arbeta koncentrerat utforskande och mer eller mindre inåtvänt. Det sätt på vilket jag har försökt utveckla och uppvisa en alternativ hållning till fenomenet grafisk identitet föreställer jag mig tog plats på konstens arena snarare än marknadens. Arbetet har genomförts med helt andra förutsättningar än det kommersialiserade samhällets krav på produktionshastighet, produktvolym och säljbarhet. Detta projekt springer snarare ur en tradition av artist books och DIY. Den begränsade upplagens möjligheter var här väl tillvaratagna. Varje exemplar av kassetten skulle bli unikt och bära handens spår. Spår och avtryck som i sig kunde läsas som ett slags indexikala tecken, pekande bakåt

mot såväl den föreliggande processen som idématerialen bakom arbetet. Projektet hade till en början också en dokumenterande ambition. Jag hoppades att resultatet skulle erbjuda ett visst mått av kunskapsöverföring, historieberättande och vidarehänvisning. Det skulle fungera som ett arkiv, ett museum, en ark för dessa hotade uttryck och format. På detta sätt skulle arbetet kunna engagera andra formhistoriskt intresserade och kanske även leda dem vidare i egna, liknande projekt. I slutändan, i och med de strängt begränsade metoder och material som faktiskt representeras i projektet, upplevde jag att mitt arbete framför allt talade om görandet. I sig självt och i sina skiftande uttryck berättade mitt arbete om just denna samlande ambition, men också om svårigheterna i att fullfölja den.

Min personliga ambition och förhoppning att genom arbetet själv tillgodogöra mig en större kunskap om den grafiska formgivarens historiska förutsättningar och predikament gled efter hand ur fokus. Visst hade jag fått en ökad förståelse genom den research jag bedrev om äldre teknisk reproduktionsutrustning men jag insåg att det skulle krävas ytterligare en arbetsperiod som den här till att enkom studera yrkets historia för att kunna teckna en något snärriktig och detaljerad bild av detta.

Någon annan får besvara frågan om hur märkbart eller symptomatiskt det är att projekt som detta genomförs på just HDK, en institution som gjort sig av med sina handgrafiska verktyg och verkstäder och som erbjuder mycket få undervisningstimmar med fokus på den grafiska formgivningens praktiska förfaranden. Kanske är det just så att svårillgängligheten väcker driften att arbeta med dessa obsoleta metoder. Det digitala informationsområdet med sina direkta kommunikationskanaler och bloggsofärer dignande av visuella uttryck har förstärkt motrörelser som inriktar sig på att hålla äldre och ”mindre smarta” tekniker vid liv. Slow art har blivit ett begrepp för de uttryck som präglas och får sin tyngd av ett långsamt och tidskrävande arbetssätt. Och craftivismen använder traditionella hantverkstekniker för att kommentera dagsaktuella politiska frågor. Som nämnts ovan hoppades jag kunna vända min brist på praktiskt kunnande och även bristen på tillgänglig utrustning till en fördel i detta projekt. Jag vill betrakta mitt arbete som en hyllning till DIY-rörelser och småskaliga publicister och musikdistributörer där ofta en tendens kan skönjas till att just ta till vara snarare än skylta över tillkortakommanden och misstag. Där lust präglar arbetet i en sorts omsorgsfull respektlöshet.

EFTERORD

Detta arbete har genomförts i dialog med Josef, Olov och Mattias på Kyrkvägen Kasset. Deras entusiasm och visioner har fungerat som bränsle i processen att utveckla ett grafiskt koncept för Kyrkvägens verksamhet.Handledare Jonas Fridéns synpunkter har varit avgörande för att jag har kunnat behålla en röd tråd arbetet igenom och förblivit mina ursprungliga idéer trogen. Examinator Pascal Prosek och opponent Mattias Nilsson har båda kommit med värdefulla synpunkter och råd kring projektet. Tack. Tack också till alla bänkggrannar på HDK för åsikter, tips, diskussioner och välbehövliga pauser i arbetet.

